

(Nem csak) várospolitikai jobbról*

A 20. századi magyar történelem kiváló kutatója és oktatója, a jeles egyháztörténész hiánypótló, posztumusz munkájában a két világháború közötti szövevényes magyar pártstruktúrában sajátos, meghatározó szerepet játszó Keresztény Községi Párt (KKP) történetének elemzésére és értékelésére vállalkozott. Gergely Jenő munkája lényegesen több, mint egy szokványos párttörténet. A kifejezetten városi pártként szerveződött, a budapesti Városházán mintegy két évtizedig egyeduralkodó pozícióban lévő politikai alakulat szerteágazó tevékenységének megismerésén túl az olvasó betekintést nyerhet a kor egyházi ügyeibe, megismerheti a párt egyházpolitikájának fő elemeit, azok elméleti és gyakorlati következményeit, eredményeit. Képet alkothat továbbá Budapest társadalmának vallási tagozódásáról, a párt sikereit biztosító lényegében stabil tömegbázisáról, a nagypolitika és a budapesti Városháza közötti különleges munkakapcsolat problémáiról, a fővárosi adminisztráció működéséről, az önkormányzatot korlátozó törvényekről és törvénytelen kormány szintű beavatkozásokról. Mindemellett fontos adatokat, információkat kaphatunk a párt nemzetgyűlési, illetve országgyűlési, főként pedig a fővárosi törvényhatósági választásokat megelőző kampány során tanúsított politikai küzdelmeiről, a kulisszák mögötti manővereiről, elért eredményeiről.

A szerző a párt előtörténetének ismertetése során fontos eseményként foglalkozik az első világháborút követő, 1920-ban megtartott fővárosi törvényhatósági választásokkal, amikor is a szavazó polgárok a korábbi liberális és demokrata jelöltekkel szemben a keresztény pártok képviselőit preferálták. Így a választással elnyerhető 240 mandátumból 167-et ezeknek a politikai csoportoknak sikerült megszerezniük, amelyek hatalmi pozíciójuk mintegy biztosítékaul Keresztény Községi Párt elnevezéssel, napokon belül egységes párttá szerveződtek. A műből megismerhető az elnöki posztra megválasztott Wolff Károly politikai pályájának alakulása, ellentmondásos, sokszínű személyisége, tetteinek objektív értékelése. Az egyes fejezetekben olvasható életrajzi mozaikokból szinte a teljes politikai pályakép összeáll. Megtudható, hogy a magas rangú közhivatalnok miként vált az ellenforradalmi Magyarország politikai életének jeles személyiségévé és a budapesti várospolitikai markáns, meghatározó vezéregyéniségévé, a közélet tisztelt és megbecsült alakjává. Hogy minek

* GERGELY Jenő: *A keresztény Községi (Wolff) Párt (1920–1939)*, Gondolat, MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport, Budapest, 2010. 400 p.

köszönhette gyors politikai karrierjét? A könyvben erre a kérdésre is megtaláljuk a választ: Wolff Károly jó reálpolitikai és taktikai érzékkel tudta kezelni a kormány és a főváros között időről időre fellángoló ellentéteket, kialakult konfliktusokat, az egyre színesedő városházi pártpalettán színre lépő különböző eszmei és politikai pártállású politikai csoportokat. Noha mindvégig megőrizte hűségét keresztény, konzervatív elveihez, határozott és következetes szembenállását különféle liberális, demokrata, szocialista nézeteket valló fővárosi frakciókkal, mindez nem akadályozta őt abban, hogy esetenként közös platformra lépjen politikai ellenfeivel (polgári liberálisokkal, szociáldemokratákkal), ha pártja városházi hegemóniája forgott kockán, vagy ha napirendre került a fővárosi autonómia jogkörének drasztikus korlátozása. Wolff Károly (1936-ban bekövetkezett) halálával kezdetét vette pártja hanyatlása. Az utódról, Csilléry Andrásról, a párt korábbi alelnökéről csupán szerény arcképvázlat található a műben. Annyi azért megtudható, hogy nem rendelkezett olyan kiváló kvalitásokkal, amelyekkel képes lett volna a párt bomlási folyamatát megállítani, egységét, autonómiáját a nagypolitika szorításában hosszú távon megőrizni. Egyébként is megpecsételte a KKP sorsát a párton belül felerősödött, majd rövidesen önállósult szélsőjobboldali radikalizmust képviselő csoport, az ifjú generációt reprezentáló antibolsevista és antiszemita nézeteket valló, szervezési ügyekben nyílas módszereket alkalmazó Kékkeresztes Mozgalom. Az új pártelnök égisze alatt végül a párt több frakcióra bomlott, önállósága 1939 februárjában megszűnt, egyesült ugyanis a Magyar Élet Keresztény Községi Párttal, azaz a fővárosi kormánypárttal.

A vaskos kötet *A Keresztény Községi (Wolff-) Párt genézise* és a *Wolff Károly elhunytától a Keresztény Községi Párt haláláig* című keretfejezetek közötti tizenegy fejezet apró részkérdésekre is kitérő alaposággal tárja fel a párt politikai, ideológiai alapelveit és a várospolitikáé egy területén kifejtett tevékenységét, a fővárosi kegyúri jogának gyakorlásával összefüggő intézkedéseit, a nagypolitikától való különállását motiváló körülményeket. A mű szerkezete az országos, illetve a fővárosi választások rendjét, kronológiáját követi. A szerző a KKP súlyának, tekintélyének, befolyásának növekedését jól érzékelteti a korszak törvényalkotó munkájában való részvételének, elsősorban a párt politikai státuszát is befolyásoló, meghatározó újabb és újabb fővárosi törvényekkel kapcsolatban megnyilvánuló aktivitásának, taktikai manővereinek bemutatásával. Hasonló célt szolgál a választások alkalmával megszerzett mandátumok elemzése és értékelése, valamint a várospolitikára gyakorolt hatásuk és következményeik megismertetése az olvasóval. A műben a várospoli-

तिकai kérdésekkel közel azonos teret (az összes terjedelem mintegy 15–15 százalékát) kapnak az egyházpolitikával, plébánosválasztásokkal, templomépítésekkel, felekezetek segélyezésével kapcsolatos ügyek. Az arányok ilyenén alakítását a párt keresztény jellege tehetné indokolttá, de Wolff pártja – megítélésem szerint – elsősorban mint a korszak várospolitikáját közel két évtizedig meghatározó fővárosi párt került be Budapest politikatörténetébe, és nem mint keresztény politikai szervezet. Indokolt lett volna még részletesebben ismertetni, elemezni a párt városházi tevékenységét továbbá azért is, mert a Horthy-korszak budapesti várospolitikája sokszínűbb, gazdagabb volt, mint e mű alapján megismerhető. Gergely Jenő ugyanis csak a várospolitika legfontosabbnak ítélt területével foglalkozik művében: a gazdasági és pénzügyekkel, a költségvetésekkel, a kommunálpolitikával (közüzemekkel), a szociálpolitikával, azon belül a munkáskérdéssel. Ám a KKP-frakció tagjai az oktatásügy, az egészségügy, a városfejlesztés stb. területén is komoly tevékenységet fejtettek ki, s nem csupán hiányosságokat, megoldatlan problémákat hagytak az utókorra, hanem feltétlenül szerepük volt az eredmények létrejöttében is. Hiszen a főváros legtekintélyesebb, legnagyobb hatalmi pozícióval rendelkező pártjának hozzájárulása, akarata nélkül az ellenzék által megálmódott tervek aligha realizálódhattak volna.

Gergely Jenő munkájában gondosan ügyelt arra, hogy a nagypolitika és a várospolitika összefüggésének, kölcsönhatásának ötvözése ne szenvedjen csorbát sem a bethleni konszolidáció, sem pedig a Gömbös színrelépésével megkezdődő radikalizálódó, jobbra tartó kormányzati politika időszakában.

A terjedelmes monográfia megírásához felkutatott imponálóan gazdag levéltári forrásanyag, tekintélyes mennyiségű egyéb korabeli dokumentum, sajtótermék, a rendelkezésre álló csekély szakirodalom teljes körű feldolgozása teszi hitelessé és szakmailag értékessé Gergely Jenő munkáját.

Tiszteletre méltó a szerző azon törekvése, hogy a Keresztény Községi Párthoz tartozó, bárminő funkcióba került városatyák mindegyikét nevesítse, noha az ilyen és ehhez hasonló fontos adatoknak talán jobb helye lett volna egy mellékletben vagy függelékben. A főszöveget kissé megterheli – többek között – az 1920-ban megválasztott 167 keresztény párti törvényhatósági bizottsági tag nevének, (akinél lehetséges volt) születési évének, vallásának és foglalkozásának feltüntetésével történő felsorolása hat oldalon át (52–57.). Hiszen kézikönyvbe illő témérdek adatról van szó! Vonatkozik e megjegyzés például az 1930-as és 1935-ös fővárosi választási eredmények ismertetése kapcsán az összes megválasztott (párt-

állástól független) képviselő választóközrizenkénti felsorolására is (216–218., 322–324.). Ugyancsak tehermentesíteni lehetett volna a főszöveget, ha néhány hosszabb idézet is mellékletbe kerül (például 22–24., 301–302.).

A rendkívül fontos és vaskos munkában természetesen találni néhány kisebb-nagyobb tévesztést, elírást, amelynek oka, hogy az utolsó simításokat, a nyomdába kerülés előtti korrekciókat a szerző – halála miatt – már nem tudta elvégezni. Ilyen elírás például, hogy Kozma Jenő főpolgármester volt, vagy az, hogy 1935-ben fővárosi törvény készült. KP helyett bizonyára KKP lett volna a helyes. Nem egyezik továbbá a keresztény párti nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselők száma a Keresztény Községi Párt által egész működése alatt megszerzett mandátumok számával. A választásonként név és szám szerint közölt adatok 52 mandátumról tanúskodnak (37–38.). A mű 39. oldalán pedig a következők olvashatók: „1920–1939 között a KKP összesen 48 parlamenti mandátumot szerzett, amely 13 személy között oszlott meg”, holott az 1920-as adatok szerint 15 fővel képviseltette magát a párt a parlamentben. Az 1922-es választási eredményeket tárgyaló fejezetben tíz kereszténypárti honatya megválasztásáról esik szó (96.), míg a könyv 38. oldalán tizenketten szerepelnek.

A kötethez csatolt 19 korabeli dokumentumot tartalmazó CD-melléklet további fontos adalékokkal járul hozzá a téma alaposabb megismeréséhez. A dokumentumok többsége a párt történetéhez társítható és a pártvezér különböző megnyilatkozásait tartalmazza, hat szemelvény a főváros működését szabályozó törvényekből idéz, további néhány egyházi kérdésekkel foglalkozik.

Gergely Jenő érdekes és gondolatgazdag, jól sikerült könyve nemcsak a szűk szakmabeliek érdeklődésére tarthat számot. Figyelmébe ajánlható kezdő kutatóknak, tanároknak, diákoknak és általában mindazoknak, akik a Horthy-korszak társadalom-, politika- és várostörténet témakörében kívánják ismereteiket gyarapítani, és időt szentelnek a Horthy-korszak árnyaltabb, korrektebb megismerésére.

Varsányi Erika